

העצמות שלו וקוברין אותן במקומן בקברות אבותיו.

והקרובים של הנהרג באים ושואלים בשלום הדיינין ובשלום העדים, כלומר, כאילו אומרים, שאין בלבנו עליכם, לפי שדין אמת נתתם!

ולא היו קוברין אותו את הנהרג על ידי בית דין בקברות אבותיו לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק. להם כפרה. (118)

אבל אוננין מותר להם להצטער, לפי שאין אנינות אלא בלב בלבד, ואין בכך משום כבוד למת, ולא תימנע כפרתו בשל כך. (119)

גמרא

תנו רבנן: אילו היה נאמר "וכי יהיה באיש

מתו עובר בלא תעשה ויתבאר בגמרא שדורשים זאת מריבוי הכתוב "קבר תקברנו".

ואם הלינהו את המת לכבודו כגון להביא לו ארון ותרכיכים אינו עובר עליו משום "לא תלין". (117)

ולא היו קוברין אותו את הנהרג על ידי בית דין בקברות אבותיו לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק.

אלא שתי בתי קברות היו מתוקנין לבית דין עבור הנהרגין על ידיהן אחת — לנהרגין בסיף ונחנקין, ואחת — לנמקלין ונשרפין שהן מיתות יותר חמורות, שאין קוברין אפילו רשע חמור אצל רשע קל.

ולאחר שנתעבל הבשר בקבר, כבר נתכפר לו עונו במיתתו ובבזיונו, ואז מלקטין את

להדיא ביד רמה].

וקשה, הרי אם כן היה צריך להיות דינם כפורשים מדרכי הציבור שמבואר ברמב"ם שלא רק שאין מתאבלים עליהם אלא לובשים לבנים ושמחים במיתתם, והרי מבואר במשנה שאוננים עליהם בלב. עיון יעקב.

והרא"ש במועד קטן פרק ג [נט] כתב שהרוגי בית דין הם כמו להכעיס שהרי מתירין בהם והם מתירים עצמם למיתה שאומרים על מנת כן אני עושה ואם לא היו עושים רק לתיאבון למה להם לומר על מנת כן אנו עושים, ולכן אין מתאבלין עליהם שבאבוד רשעים ונה.

119. רש"י. וביד רמה מפרש שהם אוננים ואסורים באכילת קדשים ומעשר שני משום שאין אנינות אלא בלב וכיון שאי אפשר שלא יצטערו בלבן דין הוא שיאסרו בקדשים ומעשר.

117. ובירושלים אין מלינים את המת אפילו לכבודו כמבואר בבבא קמא [פב ב] שהוא אחד מעשרה דברים שנאמרו בירושלים שאין מלינים בה את המת. שיטה מקובצת שם. וראה ספר המפתח על הרמב"ם מהדורת שבתי פרנקל הלכות בית הבחירה [ז יד] דיעות נוספות בכיזור החילוק בין ירושלים לשאר מקומות.

118. רש"י. ולא רצה לפרש משום "באבוד רשעים ונה" שכיון שהתודה לפני הריגתו אף שעדיין לא נתכפר לו עד עיכול הבשר או חיבוט הקבר כמבואר בגמרא, מכל מקום, כבר אינו בכלל רשע לענין זה.

אך דעת הרמב"ם בפירוש המשנה שהטעם שאין מתאבלין עליהם משום שעדיין לא נתכפר להם עונם ובכלל רשעים הם ובאבוד רשעים ונה ולא אבלות [על פי התוספות יום טוב. וכן הוא

הטא משפט מות ותלית אותו על עץ" הייתי
אומר שתולין אותו ואחר כך ממיתין
אותו כלומר שממיתין אותו בתליה (120)
כדרך שהמלכות עושה. (121)

תלמוד לומר "והומת ותלית" לומר לך
שממיתין אותו ואחר כך תולין אותו.

הא כיצד? (122)

משהין אותו את גמר דינו עד סמוך לשקיעת

החמה, ונומריין את דינו, (123) וממיתין אותו,
ואחר כך תולין אותו. אחד קושר ואחד
מתיר כלומר שמיד היה השני מתיר כדי
לקיים מצות תליה. (124)

ולא היו תולין אותו בבקר שמא יתשללו ולא
יקברו אותו מיד שהרי יש להם זמן כל היום
וישכחו ממנו ובינתיים יעבור הזמן, (125) ולכן
היו תולים אותו סמוך לשקיעת החמה כדי
שיקברוהו מיד. (126)

120. כך משמע בתורת חיים.

ובערוך לנר הקשה, הרי לשון הברייתא
"ואחר כך ממיתין אותו" לא משמע כן, וגם איך
היה סלקא דעתך לפרש כן שהרי נאמר "וסקלתם
באבנים ומתו" משמע שימיתוהו על ידי סקילה.
וגם אין לפרש שהייתי אומר שיתלוהו מחיים
ואחר כך יורידו אותו כשהוא עדיין חי ויסקלוהו
באבנים, שאם כן איך אמר הכתוב "לא תלין
נבלתו על העץ" והרי כשתולין אותו הוא עדיין
חי?

וראה שם מה שביאר.

ובחמרא וחיי ביאר, שהייתי אומר שיתלו
אותו ובעודו תלוי חי על העץ יסקלו אותו כדי
לקיים מצות סקילה.

121. היינו מלכות הגויים אבל מלך ישראל אין
לו רשות להרוג אלא בסייף ולא בשאר מיתות
בית דין ולא במיתות אחרות. המאירי.

122. לכאורה קשה, מה שייכות השאלה הזאת
להאמור לעיל?

ויש ליישב שאם היו תולין אותו כדרך
שהמלכות עושה נמצא שאין מצוה אלא להמיתו
בתליה אבל לא להשהותו על העץ, אם כן
אפשר לתלותו אפילו בבקר שהרי מיד כשימות
יורידוהו ויקברוהו ואין חשש שישכחו אותו
שמה, אבל מאחר שנתבאר שממיתין אותו קודם

ואחר כך תולין אותו והתלייה היא מצוה בפני
עצמה אם כן יש חשש שמא יעכבוהו על העץ
לעשות מצוה מן המוכחר, וכיצד עושין תקנה
שלא יבא לידי שכחה ויעבור בלא תלין. על זה
קאמר שמהיין אותו עד סמוך לשקיעת החמה
ומצמצמין את זמן תלייתו שעל כרחם יצטרכו
להורידו מיד מן העץ ולקברו.
וראה בערוך לנר שביאר באופן אחר.

123. ולא היו גומרים את דינו בבקר וממיתין
אותו בערב, משום עינוי הדין. וגם לא היו
גומרים את דינו בבקר וממיתין אותו מיד ותולין
אותו סמוך לשקיעת החמה, שמא יתשללו בו
ולא יקיימו בו מצות תלייה. יד רמה.

124. כתב ביד רמה: אחד קושר מצד זה ואחד
מתיר מצד זה מיד, כלומר ואין מתירו הקושר
כדי שלא יהא שהות בין קשירה להתרה ויבאו
בו לידי פשיעה ויעברו עליו בלאו, אי נמי שלא
יהא הקושר עוסק בקשירה וישכח מצות התרה,
אלא אחד עוסק בקשירה ואחד עוסק בהתרה.

125. רש"י. ומהרש"ל מפרש שכל הטעם כדי
שלא ישהה שם כשהוא תלוי.

126. שהרי העשה ד"קבר תקברנו" עוברים מיד
בשקיעת החמה. ערוך לנר.

תנו רבנן: "ותלית אותו על עץ". שומע אני בין בעץ תלוש בין בעץ מחובר, שאפשר לתלותו גם על עץ המחובר לקרקע?

תלמוד לומר "כי קבר תקברנו". ומכפל הלשון משמע שגם את העץ שנתלה עליו צריך לקבור⁽¹²⁷⁾. ומעתה אנו דורשים מי שאינו מחוסר אלא קבורה. שהעץ צריך להיות כזה שאפשר מיד לאחר התלייה לקבורו. דהיינו שהוא תלוש מהקרקע.

יצא זה המחובר לקרקע שמחוסר קביצה וקבורה. שצריך קודם לקצוץ אותו ורק אחר כך אפשר לקבור אותו, שאינו כשר לתלייה.

רבי יוסי אומר: גם אם העץ אינו מחובר אלא רק תקוע בקרקע הוא אינו כשר לתלייה, משום שגם הוא נתמעט מהדרשה הזאת מי שאינו מחוסר אלא קבורה, יצא זה שמחוסר תלישה וקבורה שצריך להוציאו מהקרקע כדי שיוכלו לקבורו.

ורבנן, שמכשירים עץ שתקוע באדמה, סוברים שתלישה לאו כלום היא. שאין כאן חסרון מעשה⁽¹²⁸⁾.

שנינו במשנה: כלומר מפני מה זה תלוי מפני שבירך את השם.

תניא: אומר רבי מאיר: משלו משל, למה הדבר דומה לשני אחים תאומים בעיר אחת. אחד מהם מינהו למלך, ואחד מהם יצא לליסטינות.

צוה המלך ותלאוהו את הלסטים.

כל הרואה אותו תלוי אומר: המלך תלוי! מפני שהוא דומה לאחיו המלך.

צוה המלך וחורידהו מהתלייה.

כך האדם עשו בדמות דיוקנו של הקדוש ברוך הוא, וזלזול הוא כלפי שמים שיהא אדם תלוי⁽¹²⁹⁾.

שנינו במשנה: אמר רבי מאיר בשעה שאדם מצטער שכניה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי.

ודנה הגמרא: מאי משמע כיצד משמע

כל שללה תקבוץ אל תוך רחובה ושרפת" משמע שרק דבר שאינו מחוסר אלא קביצה ושריפה, יצא עפר שמחוסר תלישה וקביצה ושריפה אינו בכלל ושרפת.

משמע שגם בעפר שייך תלישה?

ותירצו תוס' שיש לחלק שעפר נחשב יותר מחובר בארץ מעץ הנעוץ בארץ. תוס' ד"ה תלישה.

129. וביאור הכתוב "כי קלת אלקים תלוי" שהוא זלזולו של מלך שזה תלוי שכל קלה שבמקרא לשון הקל וזלזול, כמו "והוא קלני

127. רש"י. וראה בערוך לנר שצריך לומר שיש כאן שני יתורים, שהרי לקמן דורשת הגמרא מייתור ד"תקברנו" לרבות איסור הלנת שאר מתים.

ועוד כתב שמשלשון הרמב"ם משמע שהלימוד אינו מהפסוק אלא מסברא כדי שלא יהא לו זכרון רע שיאמרו זה העץ שנתלה עליו פלוני. אך לפי זה צריך לדחוק לשון הברייתא שמביאה את הפסוק "כי קבר".

128. הגמרא בחולין [פט א] אומרת שעפר עיר הנדחת אינו נאסר בהנאה משום שנאמר "ואת

מ"קללת אלהים" דרשה זו?

ומתרצת הגמרא: **אמר אביי: כמאן דאמר** כאדם האומר "קל לית" כך הוא משמעות תיבת "קללת", כלומר אינו קל.

אמר ליה רבא: אם כן, הרי שגם "קלני מראשי" פירושו "קל אינו", ואם כן, "כבד עלי ראשי, כבד עלי זרועי" מיבעי ליה למשנה למימר?

אלא אמר רבא: "קללת" משמעו "קל" כמאן דאמר: קיל לי עלמא וזו גם משמעות "קלני מראשי" שראשי קל עלי, כלומר כבד עלי, אלא לפי שאין זה כבוד כלפי מעלה להזכיר כבידות לכן דיבר בכינוי בלשון "קל".⁽¹³⁰⁾

והוינן בה: **האי מיבעי ליה לגופה!** הרי הפסוק "קללת אלהים" אינו מיותר לדרשת "קלני מראשי", שצריך אותו לגופו שהוא נתלה משום שבירך את השם [וממנו למדים לשאר הנתלים]?

ומתרצת הגמרא: **אם כן, שהוא בא רק לגופו נימא קרא "מקלל", מאי "קללת"?** ועל כרחק שהוא בא לדרוש "קלני מראשי".

ומקשה הגמרא: **ואימא כוליה, להכי הוא דאתא?!?** שמא בא הכתוב רק לדרשת "קלני מראשי", ומגלן לדרוש גם שהמגדף נתלה?

ומתרצת הגמרא: **אם כן, נימא קרא "קלת" שהוא לשון "קל", מאי "קללת"?**

שמע מיניה תרתי לדרוש גם מלשון קללה.

שנינו במשנה: **ולא זו בלבד** אמרו אלא כל המליך את מתו עובר בלא תעשה.

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מניין למליך את מתו שעובר עליו בלא תעשה?

תלמוד לומר **"כי קבר תקברנו"** בכפל לשון, לרבות כל המתים, ולא רק הרוגי בית דין.

מכאן למדנו למליך את מתו שעובר בלא תעשה.⁽¹³¹⁾

איכא דאמרי: אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: רמז לקבורה מן התורה מניין שאדם חייב לקבור את מתו?

קללה נמרצת". רש"י בחומש.

130. רש"י. וביד רמה מפרש "קיל לי עלמא" כלומר שאני כבד והעולם אינו יכול לשאת אתי, כדבר קל שאינו יכול לשאת את הכבוד. כך אומרת השכינה קל אני ואיני יכול לשאת את ראשי ואת זרועי שכבדו עלי.

131. שמכיון שהוא סמוך ל"לא תלין" שמע מינה שהוא בא לרבות לאיסור הלאו. רבינו

חננאל.

יש מדייקים מדברי הרמב"ם שעל שאר מתים עוברים רק בלא תעשה, ולא על העשה ד"קבר תקברנו", שזה רק בהרוגי בית דין [ראה לשון הרמב"ם בהערה 114]. ויש חולקים שגם בכל המתים עוברים גם בעשה. ראה אריכות בספר המפתח על הרמב"ם מהדורת שבתי פרנקל הלכות סנהדרין [טו ח].

כתב בשאגת אריה החדשות [ו] שפשטות הכתוב של "לא תלין נבלתו על העץ" הוא שלא

תלמוד לומר "כי קבר תקברנו".

מכאן רמז לקבורה מן התורה. (132)

אישתיק ולא אמר ליה ולא מידי שתק רב חמא ולא ענה לו כלום.

אמר רב אחא בר יעקב: אימסר עלמא כידא דמפשאיי שמדוע לא השיב לו רב חמא

דאיבעי ליה למימר שהיה צריך לומר לו

אמר ליה שבור מלכא [מלך פרס ששמו "שבור"] לרב חמא: קבורה מן התורה מניין?

הכתוב מפורטו שהוא דוקא בהלנה על העץ דלמא הריבוי של "תקברנו" בא רק לענין העשה של "קבר" הסמוך לו ואילו הלאו של "לא תלין" הוא רק בהלנה על העץ.

אלא משום שלגבי קבורה אין צריך ריבוי מיוחד לשאר מתים אלא מסברא אנו יודעים שאין לחלק ביניהם, ורק לגבי הלאו צריך ריבוי שהוא כולל גם הלנה בלבד בלא קבורה.

ועוד כתב השאגת אריה שגם לפי האמת יש איסור מיוחד להלין את התלוי על העץ. והנפקא מינה באיסור זה שאפילו באופן שאינו יכול לקוברו בלילה כגון שסקלוהו ותלוהו בערב שבת סמוך לשקיעת החמה ולא הספיקו לקוברו והרי אין קבורתו דוחה שבת, מכל מקום, צריך להורידו בינתיים מן העץ ולהשאירו מוטל על הארץ, ואם לא הורידוהו עובר בלא תעשה ד"לא תלין נבלתו על העץ".

וראה להלן בהערה הבאה בשם רבינו יונה שכתב כעין דברי השאגת אריה.

132. שמ"קבר" לבד היינו אומרים שדי ששימנו בארון כמו שהגמרא אומרת להלן בשבור מלכא, והייתור ד"תקברנו" בא ללמד שצריך לקוברו בארץ דוקא. רמב"ן בתורת האדם.

וכן כתב הר"ן שמ"קבר" לבד היינו אומרים שדי שיעביר את המת מכנגד פני הרואין כמו שנאמר "לא תלין נבלתו על העץ", ומ"תקברנו" אנו לומדים שצריך קבורה בקרקע.

ולפי האיכא דאמרי אין צריך פסוק מיוחד לרבות שאר מתים, שכיון שטעם הקבורה משום

ילין את המת כשהוא תלוי על העץ דוקא אבל אם הורידוהו משם אף שלא קברוהו אלא השאירו אותו כך מוטל על הארץ אינו עובר בלא תעשה זו.

ורק מריבוי ד"קבר תקברנו" אנו לומדים שהאיסור כולל גם להלין את המת בלי קבורה אפילו לאחר שהורידוהו מן העץ.

ואם כן אין לפרש את דברי רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי "מנין למלין את מתו שעובר בלא תעשה" דהיינו שמנין ששאר מתים דינם כתלוי, שהרי בשאר מתים לא שייך לדרון רק מצד עצם איסור הלנה בלא קבורה והרי גם בתלוי עצמו עדיין לא ידענו שיש איסור בזה.

אלא הפירוש הוא מנין שהלאו של "לא תלין" הוא גם כשמלין אותו אפילו על הארץ בלא קבורה, דלמא האיסור דוקא כשמלין אותו על העץ מן הטעם שנאמר "כי קלת אלקים תלוי" ואם כן אין זה שייך בשאר מתים.

ועל זה בא הריבוי של "קבר תקברנו" שגם עצם הלנת המת בלי קבורה בכלל הלאו הוא.

ומעתה אין צריך לימוד מיוחד לרבות שאר מתים כי לגבי קבורה אין סברא לחלק בין תלוי לשאר מתים וילפינן זה מזה במה מצינו כמו בכל התורה שלומדים דבר מדבר אם אין על זה פירכא, וגם כאן אנו לומדים מתלוי שאסור להלין את כל המתים בלי קבורה.

ובזה ניחא מה שרבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי לומד מ"קבר תקברנו" לענין איסור הלאו של "לא תלין" שלכאורה קשה, מנין לו שהריבוי בא על הלאו ועל ידי זה להוציא את

שהרי נאמר בתורה "כי קבר"?

ומתרצת הגמרא: לכך לא השיב לו רב חמא מכאן, כי היה יכול שבור מלכא להתוכח ולומר, שלא משמע מכאן אלא **דליעבר ליה ארון** שיקבור את המת בארון, אבל שצריך לקבור אותו בארץ לא שמענו מכאן.

ומקשה הגמרא: היה יכול לומר לו שמריבוי "תקברנו" משמע קבורה בארץ?

ומתרצת הגמרא: **לא משמע ליה הגוי אינו מבין שאפשר לדרוש מריבוי של הכתוב.** (133)

ומקשה הגמרא: **ונימא** מדוע לא הוכיח לו רב חמא **מדאיקבור צדיקי** מכך שנקברו אברהם יצחק ויעקב?

ומתרצת הגמרא: היה יכול לומר לו שזה היה רק **מנהגא בעלמא** שנהגו בימיהם לקבור את המת, ולא מצד הדין.

ומקשה הגמרא: היה יכול להוכיח לו **מדקבריה הקדוש ברוך הוא למשה** הרי שדעתו של הקדוש ברוך הוא הסכימה לכך שחייבים לקבור את המת?

ומתרצת הגמרא: היה יכול לומר לו שזה

בזיונא או משום כפרה אם כן אין סברא לחלק בין מת למת, ואדרבא אם הקפידה התורה אפילו על בזיונא או כפרה של הנסקל ונתלה, כל שכן של שאר מתים.

והלישנא קמא סוברת שלולי הייתור ד"תקברנו", היינו אומרים שרק על הנתלה הקפידה תורה שלא ילינוהו מפני שקללת אלקים תלוי לכן צריך קרא לרבות שאר מתים לאיסור לא תלין. תורת חיים.

ורבינו יונה מפרש להיפוך שלפי הלשון הראשון אין צריך ריבוי מיוחד ללמוד שאר מתים, שכיון שנאמר "כי קבר" משמע שאין בית דין פטורין מלאו ד"לא תלין עד שיקברוהו, ולא הקפיד הכתוב דוקא על לינת העץ אלא שדיבר הכתוב בהוה שאין הדרך להוריד את התלוי מן העץ ולהשליכו לארץ. ואם כן אין סברא לחלק בין התלוי לשאר מתים, שבשלמא לענין הלנת העץ יש לומר שהקפיד הכתוב על הנהרג על ידי בית דין כדי שלא יהא נראה מרחוק וישאלו עליו על מה הוא תלוי, אבל לענין קבורה אין סברא לומר שהוא רק בהרוגי בית דין שהרי אין היכר במה שאינו קבור, ובהכרח שהדין של קבורה אמור גם לכל המתים.

ואילו האיכא דאמרי סוברים שלולי הריבוי של "תקברנו" הייתי אומר שגם הקבורה נאמרה רק לתלוי שהקפידה התורה עליו יותר משאר בני אדם, וצריך ריבוי מיוחד לשאר מתים.

הקשה בבית האוצר [ח"א עמוד כא א] למה צריך קרא ללמד שהמת צריך קבורה הרי מת אסור בהנאה וכל איסורי הנאה טעונין קבורה מלבד אותם שחייב בהם הכתוב שריפה?

ותירץ, שמכאן ראייה לשיטת התוס' בבא קמא [י א ד"ה שהשור שעבד מת מותר בהנאה, ואם כן צריך קרא לעבד שצריך לקוברו.

עוד תירץ, שיש נפקא מינה אם רוצה לשרוף את המת, שמצד איסורי הנאה יכול לשרפו שהנקברים מותרים בשריפה מן התורה, ועל כן בא הכתוב לומר שמצותו דוקא בקבורה.

133. למדנו מכאן ששימה בארון אינה קבורה, והעושה ארון למת ומניחו בבית הקברות אינה קבורה, ובכלל מלין את מתו הוא ועובר עליו בלא תעשה.

ואם עשה ארון וקברו בקרקע אינו עובר עליו, ואף על פי כן יפה הוא לקוברו בלי ארון, שקבורת ארץ ממש מצוה היא כצוואתו של רבי,

היה רק **דלא לישתני ממנהגא** כדי שלא לשנות אצל משה ממנהג העולם.

תא שמע להוכיח שחיוב לקבור את המת, שנאמר בספר מלכים [א' יד יג] שאחיה השילוני אמר לאשתו של ירבעם שבאה לפניו כאשר חלה בנה, שהוא ימות "**ויספרו לו כל ישראל וקברו אתו**". (134)

הרי שחייבים לקבור את המת.

ודוחה הגמרא: אינו מצד חיוב אלא **דלא לישתני ממנהגא**.

ומביאה הגמרא פסוק מספר ירמיה [טז ד] שנתנבא ירמיה על הרשעים שימותו ולאחר מכן "**לא יספרו ולא יקברו לדמן על פני**

האדמה יהיו".

הרי שמן השמים הסכימו למנהג הקבורה.

ודוחה הגמרא: קיללם ירמיה **דלישתנו ממנהגא** שלא ינהגו בהם כמנהג העולם שקוברים את המתים, ואין מכאן ראייה שהקבורה היא חיוב. (135)

איבעיא להו: קבורה משום בזיונא הוא, האם מטרת הקבורה שאמרה תורה היא כדי שלא יתבזה המת לעין כל שיראו אותו נרקב, או **משום כפרה הוא**, שיהיה לו כפרה על ידי שמורידים ומשפילים אותו בתחתיות הארץ? (136)

ומבארין: **למאי נפקא מינה** אם הקבורה

ואפילו בחוץ לארץ.

ומה שנהגו חכמי ישראל לקבור בארונות, היינו לאחר שנתעכל הבשר, או שהיו עושים נקבים בתחתית הארון. רמב"ן בתורת האדם.

וכן כתב הר"ן שודאי יצא ידי חובתו גם אם קברו בארון בקרקע שעיקר תכלית הענין הוא הקבורה בקרקע שאין לך גניזה גדולה ממנה, וכך היה המנהג בזמן התלמוד לקבור בארון בתוך הכוכים, אלא מפני שהכתוב אומר "כי עפר אתה ואל עפר תשוב" ואמרו בהגדה שהעפר הוא רפואתו של האדם, לכן טוב לקיים בו קבורת קרקע ממש בלי הפסק.

134. קשה הרי גם כאן אפשר לומר שיקברוהו בארון, שבשלמא הראיה מזה שנקברו צדיקים הרי נקברו במערה, וכן קבורת משה נאמר "ויקבר אותו בגי" וכן להלן מ"לא יספרו ולא יקברו" כיון שכתוב שם "לדמן על פני האדמה יהיו" משמע שהקבורה היא בתוך האדמה, אבל כאן מה הראיה שמדובר בקבורה ממש? ערוך לנר.

135. קשה אמאי לא הביאה הגמרא מהפסוק "כי עפר אתה ואל עפר תשוב" משמע שצריך קבורה? עיון יעקב.

136. והיא הכנעה גדולה שבהיותו חי היה מושל על כל מיני הבעלי חיים. ר"ן.

כתבו תוס' שזה ודאי שיש בקבורה משום כפרה, שהרי הגמרא לקמן מזכיר אומרת שצער חיבוט הקבר כיפר עליו, אלא השאלה היא שאפילו אם נאמר שיש בקבורה גם בזיונא וגם כפרה, איזה מביניהם הוא העיקר.

עוד הקשו תוס' הרי לקמן [מז א] אומרת הגמרא שסימן יפה למת כשלא נקבר, משמע שיש יותר כפרה למת כשלא נקבר מאשר כשהוא נקבר, ואיך אפשר לומר שהקבורה משום כפרה? ותירצו שאין כוונת הגמרא שם שסימן יפה לו שלא נקבר כלל אלא שלא נקבר לפי כבודו.

ואין להקשות שאם כאשר לא נקבר כהלכה יש לו כפרה בגלל הבזיון אם כן כשלא נקבר כלל שיש לו יותר בזיון ודאי שיש לו יותר כפרה

משום בזיונא או משום כפרה?

שלא יקברוהו. (138)

דאמר: לא בעינא דליקברוה להווא גברא
אדם שציוה שלא לקוברו לאחר שימות. (137)

אי אמרת משום בזיונא הוא, לא כל כמיניה
הוא אינו רשאי לגרום בזיון לקרוביו בכך

ואי אמרת משום כפרה הוא, הא אמר לא
בעינא כפרה הרי הוא אינו רוצה בכפרה,
וגם אם יקברוהו לא תועיל לו הקבורה
לכפרה. (139)

ואיך אפשר לומר שהקבורה משום כפרה?

יש לומר שלמת אין כלל בזיון במה שלא
נקבר ושוכב על מטתו בכבוד, ומה שהגמרא
אומרת שהקבורה משום בזיונא היינו רק בזיון
משפחתו, שלכן אם אמר אל תקברוני אין
שומעים לו. תוס' ד"ה קבורה על פי עיון יעקב.
וראה הערה 152

137. לכאורה קשה מה בכך שהוא ציוה שלא
לקוברו הרי יש איסור להלין את המת ולא
לקוברו?

יש לומר לפי מה שהגמרא אומרת להלין
שהאיסור של "לא תלין" הוא רק בדומה לתלוי
שיש בו משום בזיון למת אם כן הגמרא
מסתפקת שאם יש במניעת הקבורה משום בזיון
למשפחה הרי שהוא דומה לתלוי וצריכים
לקוברו מן התורה אף אם הוא עצמו מוחל על
בזיונו, אבל אם הקבורה רק משום כפרה אם כן
באופן שהוא אינו רוצה שיקברוהו אינו דומה
לתלוי ואין צריך לקוברו. ערוך לנר.

אך לשון הרמב"ם בהלכות אבל [יב א]: אבל
אם ציוה שלא יקבר אין שומעין לו שהקבורה
מצוה שנאמר כי קבר תקברנו.

וראה ערוך לנר ולחם משנה שם בביאור דעת
הרמב"ם שלא יקשה עליו מהסוגיא שלנו שמוכח
שלמרות המצוה של קבורה עדיין יש מקום לומר
שלא יקברוהו כשאינו רוצה.

ובסנהדרין קטנה תירץ, את הקושיה דלעיל
שהגמרא סוברת כרבי שמעון דדריש טעמא
דקרא ולכן אם טעם הקבורה משום כפרה הרי
במקום שלא שייך הטעם אין מחוייבין לקוברו.

138. ולהיפוך לא אמר שיהא נפקא מינה אם
היורשים אינם רוצים לקוברו, שלפי הצד שהוא
משום בזיונא רשאים הם [לפירוש תוס' בהערה
136 שהבזיון הוא רק למשפחה], כמו לקמן
בהספידא שהגמרא אומרת את הנפקא מינה
הזאת. כי יש לחלק שלגבי הספד הכבוד הוא רק
ליורשים שהם הקרובים אליו ביותר, אבל הבזיון
שבמניעת הקבורה הוא לכל המשפחה ואין
היורשים יכולים למנוע את הקבורה. הרי"ף בעין
יעקב.

וכן כתב הרמב"ן בתורת האדם שלפי
המסקנא לא נפשטה האיבעיא, ולכן אפילו אם
אמר אל תקברוני, קוברים אותו, שספיקא
דאיסורא היא. ואפילו אם גם היורשים אינם
רוצים לקוברו, מחייבים אותם לקוברו, וכן מת
שאיין לו קרובים ואמר אל תקברוני אף על פי כן
קוברים אותו, משום ש"בזיונא" אין הכוונה רק
לבני המשפחה אלא לכל החיים. ועוד שפגם
משפחה הוא ואי אפשר שלא יהא בסוף העולם
מבני המשפחה אחד שלא יסכים לכך.

139. רש"י. וביד רמה הקשה, הרי אם כן כל
הרוגי בית דין שמבואר לקמן שיש להם כפרה
על ידי מיתתם, והרי הם אינם רוצים כלל
בהריגתם ואיך הוא מכפר להם?

לכן הוא מפרש שכוין שהוא אינו רוצה
בכפרתו אין אנו מחוייבים לעשות לו כפרה
ולקברו.

ואינו דומה למלקות ומיתת בית דין שאנו
עושים לו בעל כרחו, משום שזה אינו רק כדי

מאי? (140)

תא שמע: מדאי קבור צדיקי שהרי גם צדיקים נקברו.

ואי אמרת משום כפרה, תיקשי, וכי צדיקי לכפרה צריכי?!?

אלא ודאי קבורה משום בזיונא.

ודוחה הגמרא: אי! שגם צדיקים זקוקים לכפרה דכתיב [קהלת ז כ] "אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא". (141)

תא שמע: אמר אחיה השילוני לאשת ירבעם על בנה "וספדו לו כל ישראל וקברו אותו כי זה לבדו יבא לירבעם אל קבר יען נמצא בו דבר טוב" [שלא ציית לאביו לעמוד על המשמר שלא יעלו ישראל לרגל לירושלים] ויתר בניו לא יבאו לקבר.

ואי אמרת שלכך קוברים כי היכי דתיהוי ליה כפרה למת, אם כן, הנך נמי יתר בניו של ירבעם הרשעים ליקברו, כי היכי דתיהוי להו כפרה כדי שיהא להם כפרה?

אלא ודאי קבורה משום בזיונא ולכן לא איכפת לן שיתבזו הרשעים. (142)

ציוה רבי אלעזר ברבי שמעון לאשתו שלא לקברו אלא להניחו בעליית הגג [בבא מציעא פד ב] שאף אם הוא מחל על בזיונו וכי לא חס הצדיק על כבוד משפחתו?

שיש לומר ששם לא היה בזיון שהרי לא היה מוטל לעיני כל והרי אפילו לא ידעו בכלל שהוא מת. ועוד שהרי לא שלטה בו רמה ונמצא שלא היה כלל בזיון.

וגם אין להקשות על הצד שמשום כפרה וכי יבעט הצדיק בכפרה?

שיש לומר שעשה כן כדי שלא יענשו החכמים על כך שלא יקברוהו בכבוד הראוי לו. ערוך לנר.

141. קשה, למה לא הביאו ראיה מארבעה שמתו בעטיו של נחש שכתבו התוס' [נה ב] ד"ה ארבעה שעליהם לא נאמר "אדם אין צדיק בארץ", וכי לא קברו אותם? ערוך לנר.

142. ואף לפירוש תוס' [ראה הערה 136] שהבזיון הוא לקרובים, מכל מקום, יש לומר שלא איכפת לן ברשעים שיתבזו משפחותיהם. הרי"ף בעין יעקב.

שיתכפר לו אלא עונש הוא לו על חטאו. הגמרא בכתובות [פד א] מביאה ברייתא שהמוכר את קברו שבאחוזת קברי המשפחה, באים בני המשפחה וקוברים אותו שם בעל כרחו של הקונה משום פגם משפחה.

ולכאורה קשה לפי הצד הזה של הגמרא כאן למה יקברוהו בכלל הרי הוא מכר את מקום קבורתו וכאילו אמר שאינו רוצה שיקברוהו? תירצו התוס' שאינו דומה כלל משום שאף על פי שהוא מכר את קברו בכל זאת הוא רוצה שיקברו אותו באיזה שהוא מקום, ולכן חייבים לקברו. תוס' ד"ה לא.

ורבינו יונה מקשה, הרי שם מבואר שמניעת הקבורה יש בה פגם למשפחה, ואם כן נפשטה האיבעיא שקבורה משום בזיונא?

ותירץ, ששם ודאי הוא בזיון ופגם למשפחה שקרובם אין לו מקום להיקבר וגם שאדם נכרי יקבר ביניהם, אבל כאן יכול הוא אותו קרוב להיקבר ביניהם אלא שהוא אינו רוצה, וגם אין איש נכרי שיקבר אצלם, ולכן אפשר שאין בזה פגם.

140. אין להקשות לפי הצד שמשום בזיונא איך

ודוחה הגמרא: לעולם קבורה משום כפרה. ומכל מקום, **האי דצדיק הוא**, רק מי שהוא צדיק, **תיהוי ליה כפרה**. אבל הנך שהם רשעים **לא ליהוי ליה כפרה**.

תא שמע ממה שקילל ירמיה את הרשעים: **"לא יספרו ולא יקברו"**.

ואם קבורה משום כפרה למה לא יקברו שיהא להם כפרה?

ודוחה הגמרא: **דלא תיהוי להו כפרה** הואיל ורשעים הם. לכן לא ניחא לקדוש ברוך הוא שיהא להם כפרה, מפני שאפילו על פתח קברם אינם חוזרים בתשובה.

איבעיא להו: הספידא הספד שעושים למת, משום **יקרא דחיי הוי**, האם הוא לכבוד הקרובים החיים, (143) **או יקרא דשכבי הוי**, לכבוד המתים?

ומבארנין: **למאי נפקא מינה?**

במקום **דאמר המת: לא תספידה לה הוא גברא!** אם ציוה שלא להספידו. אם ההספד הוא משום כבוד המת שומעין לו, ואם הוא לכבוד החיים, לא שומעין לו, שאינו יכול למנוע מקרוביו את כבודם.

אי נמי: לאפקי מיורשין אם אפשר להוציא מהיורשים בעל כרחם את תשלום שכר הספדנים כשהם אינם מעונינים שיספידו את קרובם, שאם ההספד משום כבוד המת, כופים את היורשים לכבד את המת ולשלם את שכר הספדנים, (144) ואם הוא משום כבוד החיים אין כופים אותם על כך שהרי אינם רוצים בכבוד זה. (145)

תא שמע: נאמר **"ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה"**.

ואי אמרת שההספד משום **יקרא דחיי הוא**, וכי **משום יקרא דאברהם**, משהו לה לשרה איך היה מותר לאברהם לעכב את קבורתה של שרה עד שהוא יגיע מהעקידה של יצחק להספידה, מאחר שההספד הוא רק

143. הגמרא ביבמות [עב ב] אומרת שדוד שאל באורים ותומים מפני מה בא עליהם הרעב, ונענה בגלל שלא נספד שאול כהלכה.

ולכאורה קשה, לפי הצד שהספידא יקרא דחיי הרי ישראל מחלו על כבודם בכך שלא הספידוהו, ומדוע נענשו?

מתרצים תוס' שיעשו זאת רק מתוך שחששו להראות לדוד שהם מצטערים על מות שאול.

ועוד תירצו שמלך שאני שאף אם בדרך כלל ההספד הוא רק משום כבוד החיים אבל אצל מלך נחשב הדבר לבזיון כשלא מספידים אותו כהלכה. תוס' ד"ה הספידא.

והקשה המהרש"א על תירוץ זה אם כן מה

מקשה הגמרא לקמן מצדקיהו שאמר לו ירמיה **"והוי אדון יספדו לך"**, והרי גם צדקיהו היה מלך, ולכן ההספד הוא לכבודו?

וכתב שלולי דברי תוס' היה אפשר לומר שיקרא דחיי הוא לבני משפחתו של המת והם לא מחלו אצל שאול על כך שלא נספד כהלכה.

144. ממזון המת. יד רמה.

145. וכן יש נפקא מינה בנר שמת אם צריך להספידו שהרי אין לו קרובים ולא שייך יקרא דחיי. ערוך לנר.

לכבודו? (146)

אלא ודאי שההספד הוא משום כבודו של המת, ולכך היה מותר לו לעכב את קבורתה של שרה שהרי זה לכבודה.

ודוחה הגמרא: אף אם ההספד הוא רק לכבודו של אברהם היה מותר לו לעכב את קבורתה כי שרה גופה ניהא לה שתתעכב קבורתה כי היכי דמייקר בה אברהם כדי שאברהם יתכבד על ידי הספדה.

תא שמע: נאמר "וספדו לו כל ישראל וקברו אותו".

ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא, וכי הנך בני יקרא ניהו? הלא כל בית ירבעם הנותרים היו רשעים ומדוע צריך לכבדם על ידי ההספד של אותו בן?

ודוחה הגמרא: אף אם הוא משום כבוד החיים, מכל מקום ניהא להו לצדיקיא דמייקרי בהו אינשי הצדיקים רוצים שקרוביהם יתכבדו על ידם, ולכן אף שכל בית ירבעם היו רשעים בכל זאת ראוי להספיד את אותו בן הצדיק של ירבעם מאחר שזה רצוננו.

תא שמע: נאמר "לא יספדו ולא יקברו".

ואם ההספד משום כבוד החיים, מדוע שלא יספידו את הרשעים, והלא יש מבין הקרובים שהם צדיקים שראוי לכבדם?

ודוחה הגמרא: לא ניהא לצדיקיא דמייקרי ברשיעייא הצדיקים אינם רוצים להתכבד ברשעים, ולכן אין להספיד את הרשעים אף שקרוביהם צדיקים.

תא שמע: אמר ירמיה לצדקיה [ירמיה לד ה] "בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים אשר היו לפניך כן ישרפו לך [שהיו נוהגים לשרוף את מטתו של המלך וכל חפציו האישיים לאחר מותו מפני כבודו] והוי אדון יספדו לך".

ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא, מאי נפקא ליה מיניה מה תועלת לצדקיהו בהספד עליו שירמיה בישרו על כך?

ודוחה הגמרא: הכי קאמר ליה ירמיה: לייקרו ביך ישראל כי היכי דמתייקרי באבהתך שירמיה בישרו שעם ישראל יתכבד בהספדו כשם שהתכבד בהספד אבותיו (147).

תא שמע: נאמר בתהלים [טו] במזמור "מי א-מ יגור באהליך". ובין המעלות מונה שם "נבזה בעיניו נמאס".

ודרשינן: זה חזקיהו מלך יהודה שגירר עצמות אביו אחז המלך על מטה של חבלים. שקבר אותו בבזיון לעיני כל משום שהיה רשע ורצה שילמדו אחרים מזה מוסר, ולא חס חזקיהו על כבודו אלא היה "נבזה בעיניו נמאס" שביזה את עצמו מפני קידוש

שרה, משמע שהעיכוב היה בגלל הספדה. מהרש"א.

147. וכן זה שהגמרא אומרת בשבת [קנג א] "אחים בהספידא דהתם קאימנא" הוא מטעם זה

146. ואין לומר שהשהו אותה משום שלא היה מקום לקבורתה כמשמעות הכתובים שהוצרך אברהם להשתדל על מקום קבורתה, שאם כן היה צריך לומר ויבא אברהם לקבור את שרה, ולמה הזכיר ביאתו של אברהם לגבי ההספד של